

פניני הפרשה

פנינים נפלאים לפרשת וישב שנכתבו ע"י הרב אברהם פוליאס

גליון מס' 214

וישב יעקב בארץ מגורי אביו בארץ כנען (פרק ל"ז פסוק א')

צריך לדעת למה הוצרך לכתוב פסוק זה שהלא כבר נאמר בפרשה הקודמת (ל"ה כ"ז) ויבא יעקב וכו' היא חברון אשר גר שם אברהם ויצחק וכל עוד שלא יודיע הכתוב שיצא הרי אני יודע כי שם קנה ישיבתו?

עוד למה כפל וכתב ארץ מגורי אביו ארץ כנען, אם ליחד המקום היה לו לכתוב חברון, ואם להודיע כי היא ארץ מגורי אביו הלא כבר אמר בפרשה הקודמת אשר גר שם אברהם ויצחק?

וביאר האור החיים שלהיות שקדם בפרשה הקודמת והודיע כי עשו אחיו ירש את הר שעיר מכח זכות אביו חל על הכתוב להודיע ירושת יעקב, ואמר וישב וגו' ונתכוין להודיע מדת טובו שלא התנהג בארץ אלא בגרות הגם שראה שעשו ירש ירושתו והאדון דקדק לומר אליו שנתן לו בייחוד את הארץ וכמו שפירשתי בפרשה הקודמת (ל"ה י"ב) בפסוק לך אתננה, אף על פי כן לא עשה בו רושם והיה מתגורר בגרות כמו שהיה אביו, בארץ כנען פירוש שהיה מתנהג בה כארץ לא לו אלא ארץ כנען, או יאמר הגם שהיא ארץ כנען הנתנת לו מורשה אף על פי כן היה גר בה עד שנתגלגלו הדברים על ידי תולדות יוסף, והוא אומר אלה תולדות יעקב יוסף, ונמכר למצרים וירדו אבותינו מצרים והעלה אותם הקב"ה אל הארץ וירשו נחלתם.

אלה תלדות יעקב יוסף בן שבע עשרה שנה היה רעה את אחיו בצאן והוא נער את בני בלהה ואת בני זלפה נשי אביו ויבא יוסף את דבתם רעה אל אביהם (פרק ל"ז פסוק ב')

כתוב ברש"י ד"ה "את דבתם רעה" כל רעה שהיה רואה באחיו בני לאה היה מגיד לאביו, שהיו אוכלין אבר מן החי, ומזלזלין בבני השפחות לקרותן עבדים, וחשודים על העריות.

ממה נפשך או שח"ו נבלה עשו בני יעקב, או שיוסף הצדיק כיזב ח"ו לאביו?

וביאר המפרשים כי האחים רצו לנסות את יוסף האם הוא הולך רכיל ומגלה סוד, והיו אומרים בפניו "כמה טוב הוא אבר מן החי", וכדו' בשאר דברים, וכל זה בדרך שיחה, אשר השומע מבין כאלו רגילים לאכול אבר מן החי. ויוסף האמין שאכן הם אוכלים אבר מן החי, ואמר לאביהם כדי להוכיחן וליישרם. זהו שאמר הכתוב "דיבתם רעה", ולא "מעשיהם הרעים", כי לא ראה בפועל מעשים רעים, אלא "דיבורים רעים".

שם:

לכאורה היה ראוי שיזכיר תולדותיו כולן?

ותירץ רבינו בחיי שדרך הפשט כלל תולדותיו ביוסף להורות שהוא כלול מכל מעלות שאר אחיו וכן דרשו רז"ל כל מעלות מדות השבטים היו בו בכורתו של ראובן שנאמר ובחללו יצועי אביו נתנה בכורתו ליוסף, מלכותו של יהודה שנאמר ויוסף הוא השליט על הארץ, נבואתו של לוי ויהי כאשר פתר לו כן היה, חכמתו של יששכר שנאמר אין נבון וחכם כמוך. (מובא בספר דברך נצב בשמים)

וישראל אהב את יוסף מכל בניו כי בן זקנים הוא לו ועשה לו כתנת פסים (פרק ל"ז פסוק ג')

כתוב בבעל הטורים **שזקנים** זה ראשי תבות זרעים קדשים נשים ישועות (זה נזיקין) מועד.

למה לא מנה גם סדר טהרות?

וביאר בספר טעמא דקרא משום דבתחילה היו קדשים וטהרות סדר א' מכיון שקדשים צריך לאוכלם בטהרה ורק כאשר נתרחו הדברים והדינים בברייתות חילקום לשני סדרים ועל כן כאן כלולים ביחד.

וישראל אהב את יוסף מכל בניו כי בן זקנים הוא לו ועשה לו כתנת פסים, ויראו אחיו כי אתו אהב אביהם מכל אחיו וישנאו אתו ולא יכלו דברו לשלם (פרק ל"ז פסוקים ג'-ד')

למה בתחילה כתוב "מכל בניו" ואחר כך כתוב "מכל אחיו"?

וביאר הגרי"ד סולוביציק כי זה שאהב יעקב את יוסף יותר מכל בניו היה דבר טבעי ומובן כיון שהיה בן זקונים ועל זה לא היתה להם עדיין כל שנאה ליוסף וזה שכתוב "וישראל אהב את יוסף מכל בניו כי בן זקונים הוא לו" אבל כשעשה לו כתונת פסים ראו האחים מזה שיעקב סובר שיש לו מעלה נוספת שהוא חשוב ונכבד מצד עצמו על זה כתוב "מכל אחיו" ולכך עשה לו מלבוש מיוחד ועל כן החלו לשנאתו וזה שכתוב "ויראו אחיו כי אותו אהב אביהם מכל אחיו" אז "וישנאו אותו".

ויאמרו לו אחיו המלך תמלך עלינו אם משול תמשל בנו ויוספו עוד שנא אתו על חלמתיו ועל דבריו (פרק ל"ז פסוק ח')

מה הטעם כפל "המלוך אם משול"?

וביאר האור החיים שהיות כי יש בפירוש החלום ב' דרכים, הא' מלכות ממש, והב' ממשלה, והנה המלכות היא בגדר ספק בפתרון אבל הממשלה בגדר מוחלט, ולזה השיבוהו על ספק מלכות ועל החלט ממשלה, כנגד מלכות אמרו המלוך המסתפק אתה למלוך אפילו בגדר ספק, וכנגד החלט ממשלה אמרו אם משול, ולזה תרגם אונקלוס במלכות את מדמי ובממשלה את סביר.

וטעם כפל המלוך תמלוך ולא הספיק לומר התמלוך עלינו התמשול בנו, נתכוונו לומר ב' תמיהות, האחת על המלכות מצד עצמה אפילו לא יהיה מלך אלא על פינת העמים דבר גדול הוא, ולא די זה אלא תמלוך עלינו, שכבר באה להם הקבלה כי יהודה מלך על כולם ואיך יבא החזיון להפך קבלה אמיתית, וגם אומר המשול יתכוונו אל הדרך עצמו.

ויחלם עוד חלום אחר וכו' והנה השמש והירח ואחד עשר כוכבים משתחיים לי, וכו' ויגער בו אביו וכו' הבוא נבוא אני ואמך ואחיך להשתחות לך ארצה (פרק ל"ז פסוקים ט'-י')

כתוב ברש"י ד"ה "הבוא נבוא" והלא אמך מתה והוא לא היה יודע שהדברים מגיעין לבלהה שגדלתו כאמו. ורבותינו למדו מכאן שאין חלום בלא דברים בטלים.

אם אמנם אין חלום בלא דברים בטלים מה הם הדברים בטלים בחלומו הראשון של יוסף על האלומות המשתחוות לאלמתו?

וביאר הגר"ח"ק שליט"א שהתורה הביאה בחלום יוסף הנוכחי את תאורו המפורט של החלום כולל הדברים בטלים שלו ומכאן למדים את היסוד והכלל שאין חלום בלא דברים בטלים ולאחר שאנו יודעים זה שוב אין התורה צריכה לפרט גם בחלום האחר את החלק של הדברים בטלים שלו אלא היא מביאה רק את החלק הנחוץ.

ויקנאו בו אחיו ואביו שמר את הדבר (פרק ל"ז פסוק י"א)

למה לא נכתב ויקנאו אותו כמו שכתוב (פסוק כ"ו) ויקנאו אותו פלשתים?

וביאר רבינו בחיי שמה שכתוב בו במעלה שהיו רואים בו על ידי סיפור חלומותיו והם חכמים מחוכמים בפתרונים וראו שהוא מעותד למלוך והתלבשו קנאה בזה. (מוב' בס' דברך נצב בשמים).

וילכו אחיו לרעות *את צאן אביהם בשכם (פרק ל"ז פסוק י"ב)

כתוב ברש"י ד"ה "לרעות את צאן" נקוד על את שלא הלכו אלא לרעות את עצמן.

כתוב בספר טעמא דקרא דמה שהתורה הודיעה זאת להשמיעינו שאילו היו הולכים רק לדבר מצוה לא היה יכול לבא לידי דברים כאלו דמצוה בעידנא דעסיק בה מגנא ומצלא מיצר הרע כמו שכתוב בסוטה (כא). אבל כיון שגם בתחלה היתה כונתם לרעות את עצמן נכשלו בזה.

ויאמר לו לך נא ראה את שלום אחיך ואת שלום הצאן והשבני דבר וישלחהו מעמק חברון ויבא שכמה (פרק ל"ז פסוק י"ד)

כתוב בגמרא פסחים (ח:) ששליחות המצוה שעושה, ואמר והשיבני דבר עשאו שליח להחזיר לו

תשובה שבזה אפי' למאן דאמר שלוחי מצוה אינם ניזוקים דוקא בהליכתן אבל לא בחזרתן, במציאות זה עשאו שלוחי גם בחזרתו, ומעכשיו הרי הוא בטוח שישוב בשלום אצל אביו וגם שהיו אחיו שונאים אותו ושכיח היזיקא, סובר יעקב כדעת רבנן שחולקים עם פלימו בפסחים דף ח' ז"ל תניא חור שבין ישראל לארמאי בודק עד מקום שידו מגעת פלימו אומר כל עצמו אינו בודק מפני הסכנה ופריך והאמר רבי אלעזר שלוחי מצוה אינם ניזוקים ומשני היכי דשכיח היזיקא שאני. אם כן למה נמכר יוסף לעבד?

וביאר האור החיים שנזק שתכליתו בשביל הטבה ומעלה גדולה אינו חשוב נזק.

ועוד ביאר האור החיים שטעם יש בדבר והוא יעקב דקדק בדבריו בשליחות הלא אחיך רועים בשכם לכה ואשלחך אליהם, הרי גילה דעתו בפיו כי שליחותו הוא לשכם וכשהלך יוסף ולא מצאם בשכם והלך לחזר אחריהם במקום אחר הרי הוא שליח עצמו כי אביו לא שלחו ללכת למקום אחר ואין כאן שליחות מצוה אשר על כן היה מה שהיה, ויעקב נתכוון במה שיחד לו המקום שצפה ברוח הקודש כי למקום אחר יקראנו אסון כאשר קרהו ובדרך שכם לא תמצאהו רעה, ויוסף חשב כי מה שאמר לו אביו שכם היה מורה מקום לו ואין הדברים בדיוק, וה' גילגל גלגולים לעשות אשר זמם לעשות.

ויאמר את אחי אנכי מבקש הגידה נא לי איפה הם רעים (פרק ל"ז פסוק ט"ז)

צריך לדעת במה ידע כי שואלו יודע איה מקום כבודם לומר אליו בפשיטות הגידה נא?

וביאר האור החיים שבא לדיוק דברי השואל באומרו לאמר מה תבקש כי תיבת לאמר מיותרת, נתכוון לומר כששאל אותו כי הוא יאמר אליו מבוקשו כי זולת זה אין מקום לשאלת איש נכרי אשר לא אחיו הוא לבקש לדעת מה הוא מבקש, אלא שנתכוון לומר כי שואלו להגיד לו דבר נעלם ממנו, ולזה השיבו את אחי אנכי מבקש ויבאו דבריך עתה להגיד לי איפה הם רועים.

ויאמר האיש נסעו מזה כי שמעתי אמרים נלכה דתינה וילך יוסף אחר אחיו וימצאם בדתן (פרק ל"ז פסוק י"ז)

כתוב ברש"י ד"ה "נסעו מזה" הסייעו עצמן מן האחווה.

וקשה לרש"י מה ענין תשובה זו על שאלתו, הרי יוסף לא ביקש אלא שיגיד לו איפה הם? והמלאך השיב לו נסעו מזה, ועוד הרי יוסף גם יודע שנסעו מזה כיון שלא מצאן שם?

וביאר השפתי חכמים שלכן פירש הסייעו עצמן מן האחווה, פירש ורוצין להרגך ואל תלך לשם, ומנא ליה לרש"י לפרש כן, י"ל זה בגימטריא י"ב, והכי פירושו נסעו מי"ב, רצה לומר אינם רוצים שיהיו י"ב ורוצין להרגך ולא יהיו אלא י"א דהיינו נסעו מז"ה, אי נמי הוכחת רש"י ממלת זה, כלומר נסעו מזה שאתה אומר את אחי אנכי מבקש, אבל הם נסעו מן האחווה, וקשה לרש"י כיון שאמר לו המלאך נסעו מזה, כלומר נסעו מן האחווה מאי כי שמעתי אומרים וגו', והא כל כי נתינת טעם וראיה הוא והכא מאי ראיה איכא, ולכן פירש נכלי דתות איך יהרגוך.

ועתה לכו ונהרגו ונשלכו באחד הברות ואמרנו חיה רעה אכלתה ונראה מה יהיו חלמתי (פרק ל"ז פסוק כ')

מאי נפקא מינה ליעקב כיצד הומת יוסף ובמה יופג צערו אם יודע כי חיה רעה אכלתהו?

וביאר הגרי"ז מבריסק כי הבינו האחים שאם יבוא יעקב לחשוד בהם כי הם שהרגו את יוסף הרי יגדל צערו יותר מכך שבניו הרגו מאשר עובדת מות יוסף ולכן רצו לגלגל שיתראה לפניו כי נהרג יוסף על ידי חיה רעה ולא ידע כי הם שהרגוהו ליוסף.

שם:

מה ראו האחים לתלות את מותו של יוסף בחיה רעה והלא היו יכולים לומר כי לא ראו אותו ולא יודעים דבר ממנו?

וביאר אפריון שלא רצו להוציא דבר שקר מפייהם ולכן התחכמו לומר לשון המשתמעת לשני פנים

ויעקב הבין את הדבר כפשוטו ואולם הם התכוונו לחטא לשון הרע שגרם ליוסף את מיתתו שכן מי שאינו משמר את פיו קרוי חיה רעה כמבואר בספר בינה לעיתים ואם כן היתה כוונתם כי חטא לשון הרע הרגו ליוסף.

ויקחהו וישלכו אתו הברה והבור רק אין בו מים (פרק ל"ז פסוק כ"ד)

למה כתוב הברה חסר האות ו' והבור כתוב מלא האות ו'?

וביאר בספר טעמא דקרא על פי הגמרא שבת (כב.) מים אין בו אבל נחשים ועקרבים יש בו ואיתא בספר הישר שכשיוסף נפל שם ברחו הנחשים והעקרבים לתוך קירות הבור ובזה א"ש דבתחילה כתיב וישליחו אתו הברה חסר בשביל שהיו בו נחשים ועקרבים ונמצא שהיה בבור חסר שלא היה כולו בור אבל אחר כך כשנפל שם הרי ברחו הנחשים והעקרבים נמצא יוסף נפל על קרקע הבור ואחר כך היה בור מלא ולכן כתיב בכל הפרשה בור מלא וגם כשראובן אמר להם השליכו אותו אל הבור כתיב מלא בשביל שהוא רצה שיזרקוהו לתוך בור מלא ולא לתוך בור חסר שיש בו נחשים ועקרבים.

ויקחהו וישלכו אתו הברה והבור רק אין בו מים, וישבו לאכל לחם וישאו עיניהם ויראו והנה ארחת ישמעאלים באה מגלעד וגמליהם נשאים נכאת וצרי ולט הולכים להוריד מצרימה (פרק ל"ז פסוק כ"ד-כ"ה)

כתוב ברש"י ד"ה "והבור רק אין בו מים" ממשמע שנאמר והבור רק איני יודע שאין בו מים מה תלמוד לומר אין בו מים מים אין בו אבל נחשים ועקרבים יש בו.

שמעתי רמז נפלא מהיכן לומדים שהבור רק אין בו מים אבל נחשים ועקרבים יש בו, שהרי מעל מילת וישבו יש טעמים מונח זרקא כמו נחש ומכאן רמז שהיה בבור נחשים (יש"כ לגיסי הרב מאיר שמחה וולפא שליט"א על הדברים הנפלאים).

ויאמר יהודה אל אחיו מה בצע כי נהרג את אחינו וכסינו את דמו (פרק ל"ז פסוק כ"ו)

אם בתחילה היתה הסכמה כללית מצד כל האחים להרוג את יוסף מדוע חזר בו כעת יהודה והציע שלא להרוג? ומה סבר מלכתחילה ומה סבר לבסוף?

וביאר אדמו"ר מקוצק שכאשר החליטו האחים על הריגתו של יוסף היה גם יהודה שותף באותה החלטה לקיומה של ההלכה כדת וכדין ואותה שעה לא חשש יהודה מתגובתו של יעקב אבינו עמוד התורה ואמת ואולם לאחר ששמע יהודה כי אחיו הוגים רעיון כיצד להסתיר את מעשה ההריגה מאוזנו של יעקב הבין כי אין ההלכה ברורה כל כך שאם כן לא היה צורך להסתיר את הדבר ואם מסתירים משהו אות הוא כי לא הכל כשורה וזה שאמר יהודה "מה בצע כי נהרוג את אחינו אם כיסינו את דמו" ודאי אין הדבר מוחלט ופשוט כי יש להרוג את יוסף ואם כן לא נהרוג אותו אלא "לכו ונמכרו לישמעאלים וידינו אל תהי בו".

העלון נתרם

להצלחת התורם ובני ביתו בכל מעשה ידיהם

ולרפו"ש הרב יצחק יעקב בן שנדל יפה בתושח"י והרב אברהם בן שרל-שרה בתושח"י

והרב חיים בן שרה בתושח"י והרב צבי יהודה בן פסיה בתושח"י

לע"נ הרב בנימין בן ר' שלמה זלמן אפרים מצגר זצוק"ל גלב"ע ח' אב תשע"ט

ומרת לאה בת ר' שאול מצגר (לבית לוסטיג) ע"ה גלב"ע כ"ד אדר א' תשע"ט

ניתן לקבל את העלון במיל: 4157546@gmail.com

אפשר לבקש גם בפלאפון אבל רק בין הסדרים 0534157546

חדש: ניתן להוריד את העלון בעמדות קול הלשון. הדרכה: נכנסים לקול הלשון. מקישים על חיפוש רבנים. לכתוב מערכת שבת. מקישים על פתח תיקיה. מקישים על תיקיית הורדת גליונות. מקישים על לבית התורני. ומורידים מה שרוצים. (לעלון קוראים פניני הפרשה – פנינים נפלאים).